Evanđelja i Isus Krist

HOWARD MARSHALL

Sve što znamo o zemaljskom životu Isusa Krista sadržano je u biti u četiri Evanđelja Novoga zavjeta. Teško je i zamisliti da bi se život jednog putujućeg propovjednika u nekom zabitom kutu Rimskog carstva mogao naći zabilježen u djelima rimskih povjesničara, koji su posvetili pažnju, kako im se činilo, važnijim stvarima. Tacit spominje vrlo rubno Isusa i to jedino stoga da pojasni odakle »kršćani«, koje je Neron dao ubijati.

Ni židovski nam povjesničari ne pružaju mnogo više. Klasičnu povijest Židova pisao je potkraj prvoga stoljeća Josip Flavije, i on u svom pripovijedanju spominje Isusa kao čudotvorca i Mesiju, kojega je Pilat dao ubiti i koji se kasnije pojavio živ svojim učenicima. Tekst su kasnije mogli izmijeniti kasniji kršćanski prepisivači (zar bi Josip Flavije nazvao Isusa Mesijom?), ali je barem u biti vjerojatno izvoran.

Druge židovske predaje o Isusu sačuvane su u zapisima rabina. One nam govore da se on bavio magijom, obmanjivao narod i da je rekao kako nije došao uništiti Zakon niti mu bilo što dodati. Objesili su ga uoči Pashe zbog krivovjerstva i zavođenja naroda, a imao je pet učenika koji su iscjeljivali bolesnike. To nam pruža nekakvu ideju o tome kako su shvaćali Isusa ljudi koji su slijedili poglede Sinedrija, židovskog vijeća, koje je osudilo Isusa na smrt.

Više od toga ne iznose ni rukopisi s Mrtvoga mora – knjižnica židovske sekte koja je živjela upravo u razdoblju prije i za vrijeme Isusova života – bacaju svjetlo na misaoni svijet drevne Palestine, ali Krista ne spominju. Ono što ti spisi govore o članovima sekte i o njihovim neprijateljima, ni najmanje ne nagriza povijesnost Isusa.

Mnogo više podataka očekivati je u raznim »evanđeljima« koja nisu uvrštena u Novi zavjet. Takva su djela odavno poznata, a u posljednjim godinama poraslo je zanimanje za njih otkrićem »Evanđelja po Tomi« u Nag-Hammadiju u Egiptu. To djelo sadrži zbirku izreka koje se pripisuju Isusu. Sigurno su ga preradili 'bojovni' kršćani, no moguće je da su tu i tamo u ovom ili sličnim dokumentima prisutni fragmenti izvorne predaje o Isusu. Ali, činjenica da ih prva Crkva nije prihvatila kao kanonska Pisma, ukazuje na to da ni oni nemaju mnogo što reći.

To konkretno znači da se naše znanje o Isusu stječe jedino sa stranica Novoga zavjeta, i još određenije, iz Evanđelja, jer Pavlove poslanice i pisma drugih apostola malo spominju Isusov život kao takav, premda pridaju veliku važnost njegovom djelovanju kao povijesnoj činjenici i pod snažnim su utjecajem njegova naučavanja.

Izvještaji Evanđeljâ

Moramo se, dakle, okrenuti evanđeljima da bismo dosegli pismeno svjedočanstvo o Isusovom životu i naučavanju. Evanđelja su sastavljena nekih 30 godina nakon njegove

smrti. U tom je razdoblju njihov sadržaj čuvan i prenošen predajom kao i pisanim izvještajima koji su se izgubili.

Usmena je predaja bila vrlo brižljiva. Židovski rabini bili su krajnje pažljivi kad su usmenu građu prenosili, pa možemo pretpostaviti da su tako činili i kršćani. Sadržaj evanđelja izvorno je bio prenošen na aramejskom jeziku, kojim je govorio Isus, i u pjesničkom obliku, što se lako pamti.

Ljudi pamte ono što žele zapamtiti. To ne znači da su Isusovi slušatelji zaboravili ono što ih je uznemirivalo i što im se nije dopadalo. Upravo suprotno, mnogo je toga u Evanđeljima što je teško i zahtjevno, a vjerno se sačuvalo. Povijest o Isusu pamtila se i ponavljala, jer je bila važna za život Crkve. Prvi su se kršćani, na primjer, morali sučeliti za Židovima, i stoga im je bilo od temeljne važnosti spominjati se kako je Isus raspravljao s njima. Stavljeni pred odluke na polju ćudoređa, kao što su bili brak i rastava braka, trebao im je Isusov autoritativni stav u tim pitanjima. Zato je dobro da kad čitamo tekst u Evanđeljima, da se zapitamo kakvu je važnost taj događaj imao za prvu Crkvu. Isusovo djelovanje nije zapisano zbog zanimanja za povijest, radi samog sebe, nego radi praktične važnosti za prve kršćane. To nije »čista« već »primijenjena« povijest, ne narativna već pragmatična.

Ljudi su također skloni zapamtiti i prenijeti priče i pouke u određenim shemama. Izvješća o čudesnim ozdravljenjima, na primjer, iznose najprije stanje patnika, način kako je ozdravljen, a na kraju je ishod. Mnogi izvještaji koji se odnose na Isusa ili opisuju situacije u kojima se on našao ili iznose pitanja koja su mu bila postavljena i završavaju jednom njegovom autoritativnom izjavom u vezi s temom.

Članak »Evanđelja i suvremena kritika« (na str. 530) pokazuje kako proučavanje tih čimbenika pomaže u pokušaju da se protumači sastav Evanđeljâ. Najbolji je primjer Ivanovo Evanđelje. Ivan je, naime, do neke mjere protumačio Isusovu povijest da pokaže njegovo značenje za svoje čitatelje; time je ponudio neku vrstu komentara o Isusovom djelovanju, komentar u kojem je teško razlikovati osnovni »tekst« i njegovo »tumačenje«.

U svakom slučaju, važno je da stvarno postoji »tekst« koji postaje predmetom tumačenja. Važno je da Ivan ne tumači ono što nije nikad postojalo. Iza Ivanova Evanđelja stoji lik apostola Ivana, kao što apostolsko svjedočanstvo čini osnovicu drugim Evanđeljima. Biblijski stručnjaci sve jače priznaju da sva četiri Evanđelja opisuju jedinoga i istoga Isusa. Kritičari prijašnjih vremena dokazivali su da Ivanovo evanđelje nema gotovo nikakve povijesne osnove. Danas se vidi da su sva četiri evanđelja izgrađena na povijesnoj predaji, a svako od njih sadrži različit vid te predaje.

Svrha pisaca Evanđeljâ

Ivanovo Evanđelje izaziva pitanje odnosa Evanđelja i povijesti. Da li se ono što je zapisano u Evanđeljima doista zbilo? Već smo naznačili da Evanđelja počivaju na pouzdanoj predaji, koja je s pažnjom prenesena u Crkvi. U isto vrijeme moramo imati na umu da se Evanđelja brinu da izreknu i razjasne koje značenje ima Isus za kršćanina i da imaju za osnovni cilj navijestiti Radosnu vijest kako bi obratili nevjernike i izgradili vjernike.

To znači da Evanđelja nisu naprosto povijesni zapisi, kao što bi, na primjer, bila biografija nekog čuvenog vojskovođe. Pisci nisu bili biografi koji bi donosili pojedine događaje iz Isusova života, raspoređujući ih točnim kronološkim slijedom. Da se u to uvjerimo, dovoljno je usporediti Mk 4–5 s Mt 13; 8 i 9.

Ili opet, Evanđelja vrlo oskudno bilježe neke vidove Isusova života: jedva spominju njegov život prije tridesete godine; čak je i zapis njegovog javnog djelovanja nepotpun; zgode što ih donose nisu dostatne da se ispuni sve vrijeme koliko je trajalo njegovo djelovanje. Ali nemamo prava kriviti pisce Evanđeljâ što nisu učinili ono što nisu ni namjeravali učiniti.

To ne znači da se nisu zanimali za povijest. Evanđelja ne izmišljaju. Luka u uvodu svojeg Evanđelja (Lk 1,1–4) polaže osobit naglasak na činjenicu da se osvjedočio pouzdanim svjedočanstvima očevidaca. Povijest mu je sigurno mnogo značila i nema razloga misliti da su drugi pisci mislili drukčije.

Koji im je, dakle, cilj? Navješćivati evanđelje, Radosnu vijest. Prikazivali su Isusa kao Krista, Sina Božjega (Mk, 1,1). Pisali su da bi njihovi čitatelji mogli vjerovati i vjerujući imali život vječni (Iv 20,31). Zato su oslikali Isusa onako kako su ga vidjeli oni koji su ga slijedili. Njima on nije bio običan čovjek, čak ni jedinstveni prorok, već je bio Gospodin, kojeg je Bog podigao od mrtvih i koji je sada živ i djelotvoran u nebu. Oni nisu znali za drugog Isusa osim za ovog. O njemu su mogli drukčije misliti prije uskrsnuća (vidi Lk 24,19–24), a ni uskrsnuće nije nikog primoravalo da u to povjeruje kad za to čuje. Oni su, međutim, povjerovali u Isusa pod utjecajem sveobuhvatnog dojma što ga je na njih ostavio i zato ga nisu mogli drukčije predstaviti.

I tako je povijest u Evanđeljima povijest kako je vide kršćani. Nekršćanin bi je vidio drukčije; on bi tvrdio, na primjer, da se uskrsnuće nije moglo dogoditi. Bio bi zanimljiv Isusov životopis napisan s takvog stajališta, ali takav nije do nas stigao. Ono što posjedujemo jesu Evanđelja koja su napisali kršćanski vjernici kako bi uvjerili ljude da povjeruju, ali Evanđelja nisu stoga manje povijesna.

Četiri portreta Isusa

Svaki pisac Evanđelja predstavlja nam Isusa na svoj karakterističan način. Veličina te osobe nije se mogla prikazati u jednoj slici, i zato imamo četiri portreta, gdje svaki osvjetljuje druge posebnosti Isusova značaja.

Matej se usredotočuje na odnos Isusa prema židovskoj religiji. Pokazuje kako je Isus došao da ispuni Stari zavjet, ali u isto vrijeme da osudi Židove zbog nevjernosti u vlastitoj religiji. Ni jedno drugo Evanđelje ne osuđuje tako oštro licemjernost farizeja. Židovi, pozvani da vide u Isusu obećanog Mesiju, Davidova sina, osuđuju se zato što nisu bili u stanju to vidjeti. Matej oslikava Isusa prvenstveno kao učitelja. Dao nam je sustavne izvještaje o Isusovom naučavanju u odnosu na unutarnji život Crkve i na njezino evangelizacijsko poslanje.

Marko naglašava djelovanje više nego naučavanje. Ističe kako je Isus učio svoje učenike da Sin čovječji mora trpjeti i biti odbačen i kako se i sami moraju pripremiti da pođu istim putem. Oni koji su pokušali razumjeti Isusa drukčije nego razapeta Spasitelja, krivo ga razumiju. Židovi su očekivali Mesiju koji će biti politički vođa, slavna ličnost. Stoga im je bilo teško prepoznati Isusa kao Mesiju. On je odabrao put ponizna služenja i patnje, zadržavši sebi slavni pojavak kralja za drugi dolazak.

Lukino Evanđelje naglašava blagoslove spasenja koje je donio Isus. Naznačuje znakove Mesijina dolaska najavljene u Starom zavjetu i vidljive u Isusovom propovijedanju Evanđelja siromašnima i potrebitima, u ozdravljivanju bolesnih. Luka posebno opisuje milost koju je Bog objavio u Isusu i udijelio ju svima onima koji su javno izgledali najmanje dostojni: grešnim ženama i pohlepnim poreznicima; jer milost znači dobro koje se ničim ne može zaslužiti.

I, konačno, Ivanovo Evanđelje objavljuje Isusa kao Onoga koji je poslan od Boga Oca u svijet da ga spasi. Kao Sin, on ima istu vlast kao i Otac; on živi u zajedništvu s njime. Ivan ulazi u dubinu objave Božje i tumači vječni smisao izraza »Bog-koji-je-postao-čovjekom«.

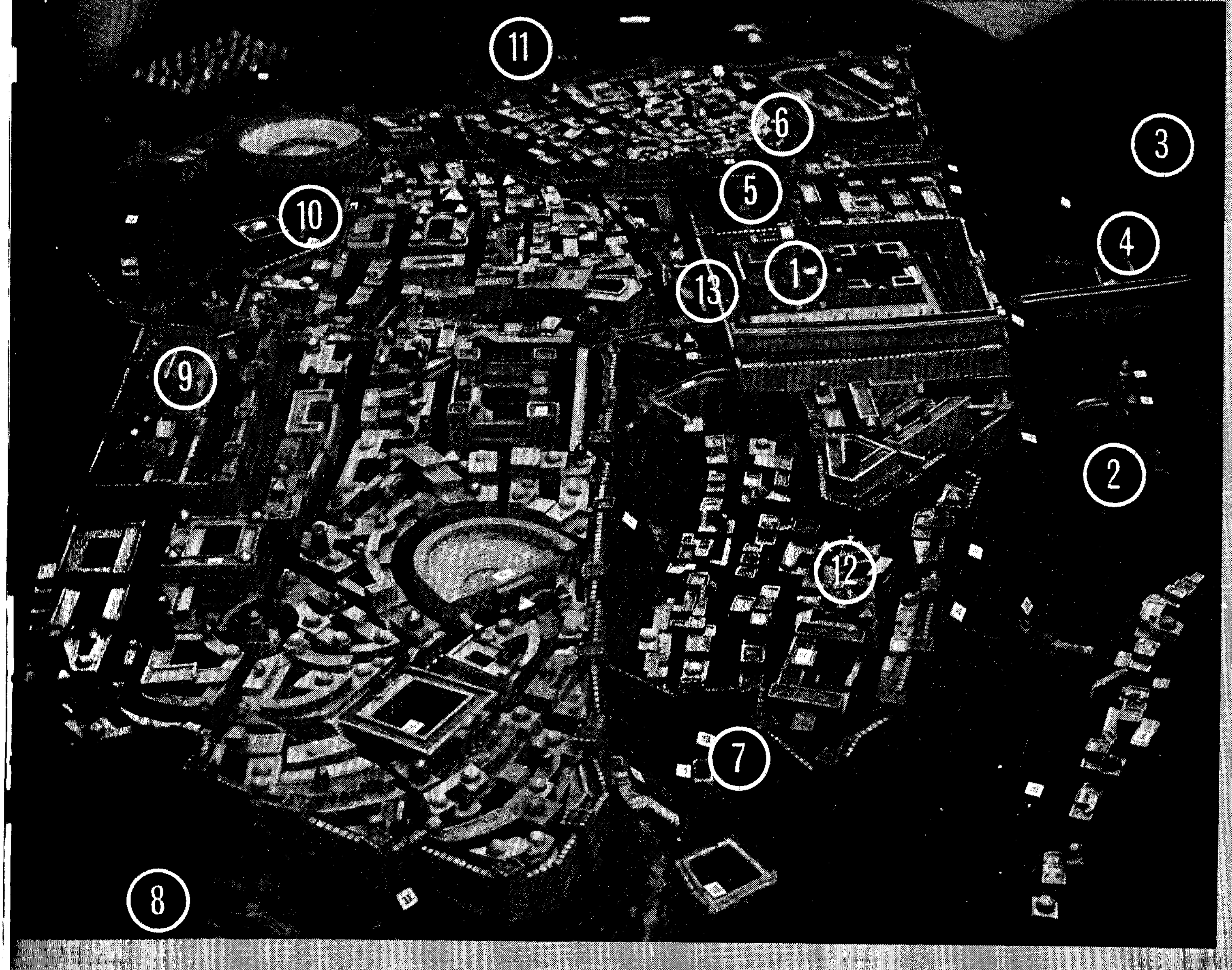
Pregled Isusova života

Iza tih četiriju izvještaja raspoznaje se isti lik. Isus je sin Djevice Marije, rođen u Betlehemu nešto prije smrti Heroda Velikog (4. godine pr. Kr.). Svoj rani život proveo je u Nazaretu gdje je radio kao seoski drvodjelja. Kad je Ivan Krstitelj počeo pro-

Jeruzalem u vrijeme Novog zavjeta

Ova se rekonstrukcija nalazi u Biblijskom muzeju u Amsterdamu. Iskapanja starog grada Jeruzalema nastavljaju se te se nadati da će se nakon tih iskapanja bolje znati za točniji obujam grada. U takvoj rekonstrukciji kao što je ova dakako mnoge su pojedinosti pretpostavke. Ipak, najvažnija su mjesta za Novi zavjet slijedeća:

1. **Herodov hram**
2. **Cedronska dolina**
3. **Maslinska gora**
4. **Getsemanski vrt**
5. **Tvrđava Antonia** (Pilatova rezidencija)
6. **Ribnjak Betzaeta**
7. **Ribnjak Šiloe**
8. **Hinomska dolina**
9. **Herodova palača**
10. **Golgota** (»mjesto lubanje« gdje su običavali raspinjati okrivljene)
11. **»Gordonova Kalvarija«**
12. **Davidov grad**
13. **Zapadni zid** (plaća).

povijedati na obali Jordana (oko 27. god.), došao je i Isus da se krsti. Odmah je primio dar Duha koji ga je potakao na javno djelovanje. U snazi Duha odolio je sotoninim napastima kojima ga je ovaj htio odvratiti od njegova poziva. Zatim je počeo svoju službu propovijedanja i liječenja, uglavnom u Galileji. Tom je djelovanju prethodilo razdoblje u Judeji (Ivan 1–3), prekidali ga pohodi Jeruzalemu, a završilo je polaskom u Jeruzalem, gdje je došlo do vrhunca kad je uhićen i uoči Pashe raspet (oko 30. god. po Kr.).

Isusova poruka sastojala se u radosnoj vijesti o Božjem gospodstvu (ili kraljevstvu). U Starom su zavjetu proroci iščekivali buduće razdoblje u kojem će Bog djelovati u moći i postaviti svoju vladavinu nad Izraelom. Ta se nada vezivala uz dolazak kralja (Mesije, grčki – Krist), koji bi pripadao Davidovoj kraljevskoj lozi. U Isusovo doba, narod je očekivao kralja – ratnika koji bi ih oslobodio rimskih ugnjetavača.

Isus je naučavao da je to očekivano razdoblje već tu, i govorio je o konačnom ostvarenju Božjeg kraljevstva, u kojem je on sam isto kralj. Dolazak Božjega kraljevstva, međutim, trebalo je vidjeti ne u vojnim pobjedama, nego u Isusovim moćnim djelima ozdravljivanja i u njegovu propovijedanju spasenja. Bog je već na djelu u Isusovoj pojavi.

Ta radosna vijest zahtijevala je odgovor od ljudi. Isus ih je pozivao da se pokaju za svoje grijehe; nudio je oproštenje pokajanima; pozvao je sve ljude da postanu njegovim učenicima. Primiti radosnu vijest o Božjem kraljevstvu značilo je prihvatiti Isusa kao Učitelja. Od mnogih koji su se odazvali na poziv, Isus je postavio Dvanaestoricu da budu vođe novoga Božjeg naroda – koji će nadomjestiti stari Izrael koji se ogriješio odbacivši Božju poruku. Tu je Dvanaestoricu uključio u svoje poslanje.

Isus je upućivao svoje učenike u novi način života, sažet u Govoru na gori (Mt 5–7). Isus je preuzeo zapovijedi Staroga zavjeta o ljubavi prema Bogu i bližnjemu i ulio u njih novi život i novu snagu.

Isus je naučavao s takvom sigurnošću i ugledom da su se ljudi pitali što on misli tko je on. Neki su ga odbacili kao manijaka. Drugi su bili spremni prihvatiti ga kao Mesiju, ali kad je pokazao da nema namjeru povesti ih protiv Rima, okrenuli su se od njega. To je vjerojatno razlog zašto se nije javno predstavljao kao Mesija i više je volio govoriti o sebi kao u »Sinu čovječjem«, izraz je uzet iz Dan 7,13, a taj je naslov ispunio novim sadržajem. Za njega je to značilo osobu koja će jednoga dana biti ogrnuta Božjom moći i slavom (Mk 14,62) ali zasad je skromna i nepoznata (Mt 8,20) i određena na patnju i smrt (Mk 8,31).

Kad su njegovi učenici shvatili tko je on, počeo im je najavljivati svoju skoru smrt, a oni su to teško prihvaćali. Isus je sebe vidio kao onoga koji ispunjava ulogu Sluge Jahvina, koji trpi poniženje i smrt (Iz 52,13–53,12). Položio je svoj život kao otkupninu da spasi ljude od smrti (Mk 10,45; Iv 10,11). Samo je svojim najbližim učenicima otkrio da je on Sin Božji u jedinstvenom osobnom smislu. S njima je podijelio svoju povlasticu da Boga zovu imenom »Abba«, »Oče« (Mt 6,9; 11,25–17; Mk 14,36).

U svom djelovanju Isus je došao u sukob s vjerskim vlastima, uglavnom zbog svojih oštrih kritika na njihovu praksu kojom su odvlačili ljude od stvarnih ciljeva Božjeg zakona. Napao je licemjerje kojim su zamijenili Mojsijev zakon svojim predajama. Njegove mesijanske tvrdnje uznemirile su židovske vođe pa su ga uhitili. Bojali su se da bi on mogao povesti narod protiv Rima, što bi dovelo do teške odmazde i do gubitka njihovih položaja (Iv 11,47–53). I tako, kad je on došao u Jeruzalem i izazvao ih svojim stavom prema Hramu, oni su poduzeli mjere da ga uhite uz suradnju s jednim njegovim učenikom.

Prije toga je Isus, kako znamo, podijelio svoj posljednji obrok sa svojim učenicima. On je uobičajeni obred kod stola ispunio novim sadržajem, upotrijebivši kruh i vino kao prispodobu i simbole: njegovo je tijelo bilo spremno da se razlomi u smrti za

njihovo dobro, a njegova krv, koja će se uskoro proliti, trebala je uspostaviti novi Božji savez s ljudima. Nakon večere, pošao je na molitvu i ususret svojim neprijateljima. Osuđen je, izgleda, uz teške zakonske propuste. Kad svjedoci nisu mogli dati dostatne dokaze da na temelju njih bude osuđen, bio je prisiljen dati izjavu koju su tužitelji smatrali bogohulnom (kršćanima je to čista istina), tj. da je on Mesije. Tako je osuđen na smrt. Židovi su ga predali rimskom upravitelju kao političkog buntovnika protiv Rima, i premda je upravitelj privatno bio uvjeren da je Isus nevin, dopustio je da se nad njim izvrši rimska smrtna kazna razapinjanja.

Trećega dana nakon njegove smrti, njegovi su učenici počeli tvrditi da je grob prazan i da im se Isus osobno javio. Bog ga je podigao iz mrtvih. Pojavljivanja su se opetovala u razdoblju od 40 dana. Na kraju tog razdoblja, Isus je dao svoju zadnju zapovijed učenicima da mu budu svjedoci po čitavome svijetu. Zatim je uzašao na nebo da tako i simbolički potvrdi svoj povratak k Bogu i obećanje svoga drugog dolaska na svršetku svijeta.

To je sažet izvještaj Evanđeljâ. Ne postoji drugi Isus. Pokušaji nekih skeptičkih bibličara da s Isusa oljušte kršćansku interpretaciju i da ga svedu na običnu ljudsku osobu, što bi bio pravi »povijesni« Isus, nisu uspjeli.

Nalazimo se pred osobom koja zahtijeva da pred njom zauzmemo stav. U Evanđeljima Isus se pojavljuje više nego kao običan čovjek. Njegova poruka, njegova djela i njegov lik sile čitatelja na odluku.